

Trends van fauna in zoet water en moerassen

'KRW: nog maar
36
maanden tot we de
waterkwaliteit op orde
moeten hebben'

foto Hans van den Bos

Het Netwerk Ecologische Monitoring (NEM) heeft eind vorig jaar via het Compendium voor de Leefomgeving weer een reeks interessante gegevens naar buiten gebracht over de kwaliteit van de Nederlandse wateren over de periode 1990-2023. Zo blijkt dat de kenmerkende faunapopulaties voor zoet water en moeras sinds 1990 zijn gegroeid. 92 soorten zijn erop vooruitgegaan, 14 soorten stabiel gebleven en 66 achteruitgegaan. Een deel van deze fauna is grotendeels of geheel afhankelijk van een goede kwaliteit van aquatische habitats als rivieren, meren, kanalen, sloten en moerassen.

tekst Geert van Duinhoven (Vakblad)

> Het herstel van populaties van kenmerkende soorten van zoet water en moeras dat is opgetreden na een lange periode van afname, komt vooral door een verbeterde waterkwaliteit van die wateren. Al gaat de verbetering langzaam en is de waterkwaliteit nog altijd niet voldoende. Behalve de verbeterde waterkwaliteit is na een lange periode van kanalisaties het aantal natuurvriendelijk ingerichte oevers toegenomen, wat voor vissen paai-, schuil- en opgroeigebieden heeft opgeleverd en ook gunstig is voor libellen. Maar vissen moeten natuurlijk wel het schonere water kunnen bereiken, en dat kan alleen als er

geen barrières tussen en binnen waterlopen bestaan. Daarom worden er steeds meer vispassages aangelegd die vissen, zoals de winde, helpen om van het ene naar het andere gebied te trekken. Ook de broedvogels van moerassen namen de afgelopen jaren gestaag toe. Vooral moerasvogels van struiken, ruigten en jonge bossen in moerassen profiteren. Daarnaast laten soorten die in Afrika overwinteren zoals purperreiger, sprinkhaanzanger, rietzanger, snor en kleine karekiet een positieve trend zien, omdat de regenval in Afrika de laatste jaren weer gunstig was. Rietvogels in moerassen hebben het juist moeilijk door het verdwijnen van rietkragen. Ook de amfibieën namen sinds 1990 toe, maar nemen sinds 2008 weer af. De recente afname is vrijwel geheel toe te schrijven aan de vuursalamander, die bijna is verdwenen. Op de rugstreep na, die de laatste tien jaar ook wat achteruit is gegaan, bleven de andere amfibieën stabiel of namen toe. De voor zoet water en moeras kenmerkende vleermuis (meervleermuis en watervleermuis) gingen vooruit. De verbeterde waterkwaliteit heeft ook bijgedragen aan het succes van de herintroductie van de otter. Zonder die verbetering was men immers niet tot uitzetten overgegaan.

Inzoomen op vissen

Ook al gaat het in grote lijnen soms beter met vissen, als je op de cijfers inzoomt, dan valt op dat na de aanvankelijke toename sinds 1990 van zoetwatervissen, er nu juist sprake is van een afname. De soorten die schoon water, vaak met waterplanten erin, nodig hebben zijn gemiddeld genomen aanvankelijk het hardst vooruitgegaan,

maar nemen nu om onduidelijke redenen juist sneller weer af. Het gaat om biermpje, bittervoorn, kleine modderkruiper, tiendoornige stekelbaars, snoek en zeelt. Een aantal van deze soorten is relatief zeldzaam en Europees beschermd. Zoetwatervissen zijn in de jaren zestig en zeventig van de vorige eeuw sterk achteruitgegaan door de slechte waterkwaliteit als gevolg van lozingen op het oppervlaktewater. Daardoor namen algen en kroos toe, werd het water minder helder en zuurstofarm, en nam het aandeel van hogere planten in het water sterk af. Ook het rechttrekken van beken en verharding van de oevers droeg bij aan de afname van de visstand. Dankzij diverse milieumaatregelen verbeterde de waterkwaliteit. Zo zijn de lozingen van stikstof en fosfaat op het zoete oppervlaktewater tussen 1986 en 2012 flink afgenomen, al gaat de afname de laatste jaren langzamer. Ook de inrichting van veel wateren verbeterde door het aanleggen van natuurvriendelijke oevers en het herstellen van de oude, meanderende loop van beken.

Droogte en medicijnen

Ondanks de verbetering van de biologische waterkwaliteit voldoen de meeste wateren nog niet aan de eisen van de Kaderrichtlijn Water. De afgelopen decennia zijn de meeste, relatief gemakkelijk te nemen maatregelen al genomen en de resterende emissiebronnen zijn lastiger om aan te pakken. Daarnaast is er, met het warmer wordende klimaat, een factor bijgekomen die de waterkwaliteit beïnvloedt: droogte. Droogte speelt een rol tijdens het groeiseizoen van planten (ruwweg van april tot en met september) wanneer planten in en rondom de watergangen vocht verdampen. Buiten deze periode is dat veel minder. Door droogte daalt de waterstand van allerlei wateren en kan ook de waterkwaliteit dalen als gevolg van een dalend zuurstofgehalte en een stijgende temperatuur, en in toenemende mate ook door de accumulatie van toxische stoffen zoals medicijnresten en microplastics. Ook andere factoren dan waterkwaliteit dragen bij aan de weer dalende populatietrends. Snoekbaars en karper waren in het verleden onder meer talrijker doordat ze waarschijnlijk veel meer werden uitgezet voor de sportvisserij dan tegenwoordig. De rivierdonderpad neemt recent sterk af in het rivierengebied door de opkomst van exotische grondelsoorten. Daarnaast zijn er aanwijzingen dat ook biermpje en pos zijn afgenomen door exotische grondels. Dit kan mede verklaren waarom de gemiddelde trend – en juist ook de trend van de schoonwatersoorten – recent afneemt.<